

Agim Ljaić

R.

“Ne volim ljude koji se izvlače iz svega kao kišne gliste. Bez ožiljka i bez ogrebotine.” *Komedijaši, Danilo Kiš*

**

Priča počinje da liči na onoga ko je napisao tek onda kad ugleda ishod u ljudima koji je doživljavaju kao dio svoje sudbine; kada progovori o autoru ono što nikada nije volio da čuje o sebi, a znao je da se, ipak, negdje u njemu sakrila tišina starih vremena i običaja, koji čekaju da ožive.

U idiličnom selu pokraj Planine, uvijek je bilo dobrih ljudi; njihovo planinovanje ih je učinilo stamenim i jakim, vječno ih vezavši za Planinu. Ona im je bila majka, druge nisu imali. Pleme pod planinom je bilo malo i divlje, bili su uplašeni i hiroviti, vjerovatno zato što su se morali stalno seliti od mjesta do mjesta i tražiti uvijek novi dom. U vjekovnom tumaranju i potucanju od nemila do nedraga, ostavili su najljepše godine svoga života; bježeći od krvne osvete, upoznavali su nova sela, planine i šume, naseljavali ih i živjeli u njima. Kanon Ljeke Dukađinija je bio jedini zakon za koji su znali, djelimično i površno, a ipak dovoljno da se odrede u sudbonosnim trenucima - udaje, ispraćaja i dženaze.

U ovom planinskom plemenu rodio se i sam R. Djetinjstvo je proveo blizu Planine, odrastao je uz nju. Nije zapamtio oca. O njemu se brinuo stariji brat, dok se on sam nije dohvatio snage. Živio je teško, u neskladu sa drugima, zato što je od malena birao svoj put. Nikada se nije žalio na svoj položaj i muke koje trpi. Shvatio je da mora živjeti – nije razmišljao kako, jednostavno je živio onako kako je sam mislio da treba.

Ostale saplemenike nije često viđao. Razmišljao je o njima i njihovim životima, ali im nikada to nije rekao. Zato što nije imao šansu, nisu mu je pružili; smatrao je da su lukavi i prepredeni – oprani u sto voda, ali su njegovi. Nije imao kud, branio ih je pred drugima, a kad bi se suočio sa njima samima, nije imao milosti, poražavao ih

je svojom smirenošću i neposrednošću. To ga je činilo divom među njima. Saplemenici nisu bili naviknuti da misle samostalno, jedino u gomili ili posredstvom nekoga čije su mišljenje cijeneći samo dok im je trebalo, a onda su obično radili po svom. Ovaj vid murailuka uvijek su koristili kad su pokušavali da doskoče R-u; uvijek su bili iza njega, tačno onoliko koraka koliko je on uspijevao da korača ispred njih, cijeneći svoje iskustvo života među njima; poznao je njihove slabosti i time ih držao dalje od sebe.

Volio je koze, brinuo je o njima kao što se brine o porodici, sa mnogo strpljenja i bez trunke rezerve. Obilazio ih je noću dok su se kozile, po najvećoj zimskoj ciči umio je da ustane iz postelje i provjeri da li se ojarila Čulja... Sve je to radio tiho i bez ikakve pompe, skoro svetački. Za njega su koze bile čudo svijeta, divio se njihovoj spretnosti, pogotovu kada bi ih upoređivao sa ostalim domaćim životinjama, koje su poslušne. Koze su posjedovale neku vrstu autoriteta i nikada nisu pristajale na kompromis, ma ko da ih je čuvao i bio im gazda; voljele su slobodu, a R. je to čuteći odobravao i volio kod svog stada; naučile su ga da istinski život zaista počinje tu pred nama, bez mnogo filozofije i prazne retorike. Život je bio ograničen stvarnošću - ako bi koze zanoćile u šumi, znao je da ih ujutro pola neće naći na istom mjestu. Nema opraštanja, ima samo borbe bez prekida, za život, takav kakav je. Realan u životu i direktan u govoru, nije volio ljude koji mnogo pričaju. Smatrao je da su takvi budale koje stalno torokću, a nikada ništa ne kažu. Da ste ga pitali za nekoga pisca, sigurno bi vam odgovorio da nikada nije čuo ni za jednoga, ali bi isto tako bio ubijeden da zbog toga nije u zaostatku, već u prednosti nad drugima. Pripovjedačevom voljom ili ironijom sudbine, R. će postati književni lik ili imitacija stvarnosti koju R. nikada nije volio. Nestvaran i lelujav, nezadovoljan svojim književnim položajem u priči – smatrao je da je lažan i nepotpun – nije vjerovao u moć literarnog transponovanja životne istine u književnu stvarnost.

Zato nikada nije pristajao na ponudu da iko govori u njegovo ime ili o njemu, a kamoli da piše novu istinu koja nije njegova i sačinjena matematički precizno. Morao je da popusti, položaj oca usamljenika je arhetip od koga je sačinjen sam R., iz mnogo pretpostavki i nekoliko nejasnih sjećanja, građenih u magnovenju prebrzo minulog djetinjstva.

R-ov jedini poetski zahtjev sveo se na to da ne bude patetičan ("Ni car, ni prosjak" – rekao je). Zato ću ispratiti njegovu želju i poslušati teške preporuke za mene, a jednostavne za priču.

R. nije želio da postane književni lik. Ali, nekako je pristao, pod uslovom da u toj priči bude istina, a ne "nova" istina; i da on ne bude "ni car, ni prosjak", već on sam.

Dragi čitaoče, prepuštam te tišini. Ona će te voditi.

Tišina je rado prihvatila ponudu, jer joj je to jedina šansa da oživi; odmah na početku, umjesto književne inicijacije, zaklela se najtežom zakletvom koju je znala – *polomljenim koljem* – da neće ništa nikome reći, osim odabranima, jer su oni bića-utvare, sačinjene od sjenki i tišine.

"Biću glasna onoliko koliko mi ti to dozvoliš, uvaženi čitaoče" - reče tišina. "Jedno mi ne možeš uzeti dio priče koji će se čuti najglasnije, onaj dio o kome ništa neću reći, jer je još uvijek nesatruhlo kolje iz R-ove priče."

Vrijeme je brzo prošlo, sada smo tu: usamljenik i svojeglavi esteta sa početka priče, počeo je da radi kao šofer u drvoprerađivačkoj fabrici Gornji Ibar; tu je sticao za sebe i svoju porodicu, ovo je samo jedan detalj iz njegovog života ..

**

Sasvim običan, ljetni dan, pomalo sparan i zagušljiv. Stigao je R. da istovari kamion na vrijeme i taman tad pomisli da bi bilo dobro da svrati na jednu čašu rakije, da utoli nesnosnu žeđ koja ga je obuzimala; sjetio se otkosa, a blaga neprijatnost i napetost prodoše munervima. Promrmlja sebi u bradu:

Sparno je, biće kiše...

Okrenu se još jednom da provjeri rakanac na FAP-u 13, koji je loše stajao, nabrekao od balvana i stalnog pretovaranja. Dohvatio se metalne brave kamiona i skoro da ga opeče vreline usijanog aluminijuma. R. stade lijevom nogom na kamionsko gazište, osjeti neprijatnu vrtoglavicu i naglo podrhtavanje u nogama.

– Umoran sam, bolje da krenem...

Otvorio je teška kamionska vrata. Dočeka ga prašina i dobro

poznat vonj kože koja je gorjela na suncu. R. je volio svoj kamion, svaki detalj u njemu, pa čak i tapacirana sjedišta od crvene kože, vertikalno popucala od dugogodišnjeg habanja, odakle je virio žuti, dotrajali sunder, prošiven crnim koncem. Okrenuo je ključ i tada se sjetio da nije provjerio suvozačeva vrata na kojima je brava bila pokvarena i zatvarala se samo sa spoljašnje strane. Izašao je iz kamiona - nije to volio da radi, ali ovog puta je morao. Dohvatio je aluminijumsku kvaku koja je visila okrenuta prema zemlji, rutinski je podigao do kraja nagore; ostala je u tom položaju, vrata su bila zatvorena. Put do sela brzo je izmakao R-ovoj pažnji. Stigao je. Na ulazu u selo dočekala ga je neobična tišina, ljetna jara i miris pokošene trave. Ta apsolutna tišina... Tišina i trava. Sjeti se sna o ocu, koji je usnio sinoć, još jednom osjeti kako ga obli hladan znoj. Zaustavio je kamion i duboko udahnuo kroz nos, snažno protrljao oči i tek sada je jasno znao šta je sanjao.

Vidio je oca, koga se jedva sjećao iz djetinjstva, skoro fantastično jasno; mogao je da osjeti njegov miris, tu u kamionu. Otac je u snu bio nasmijan i zadovoljan, u rukama je držao polomljeni kolac i njime je udarao na obje strane tanjeći otkose; zamahivao je snažno lijevo i desno, kao kad kosi. U snu R. nije znao zašto njegov otac to radi, jer je bilo toliko tmurno nebo da su mu oblaci skoro dodirivali laktove. Nije mu bilo jasno šta to znači, ali je naslućivao da će se nešto desiti; tijelo mu je govorilo o tome još kad je krenuo kući. "Tijelo je naša zadužbina od Boga", pomislio je, ne zna zašto, ali ta ga je misao podsjetila na majku i obužeše ga naglo jeza i sjeta. Ponovo se pokrenu veliki stari motor i još jednom zabruja. Nije prešao ni stotinu metara, naglo je morao da koči.

Točkovi blokiraše i za kamionom ostade širok trag kočenja. Kamion se naglo zaljulja i pođe ustranu, prednjim dijelom se nasloni na ogradu, nekoliko kolaca popuca, a kamion se ugasi. Metar od kamiona je bila debela vrljiga, svježje istesana i zašiljena oštrim kosijerom sa deblje strane. R. izađe iz kabine i krenu da ukloni vrljigu sa puta; dohvatio je i naglo krenuo da je izvlači. Ruke su mu se zalijepile za vrelu koru mladog, smolavog drveta. Na samo nekoliko metara od njega, ležao je mlađi rođak, pijući pivo, a oko njega na otkosima je bilo nekoliko praznih flaša. Bez riječi, u trenutku kada je ugledao R., a sa bijesom u očima, naglo je zamahnuo dopola punom flašom i pogodio

R. u sljepoočnicu.

R. nije stigao ni da se dobro ispravi iz polusavijenog položaja, zbog bola koji je osjećao u glavi, kad sa druge strane ugleda dvojicu starijih rođaka sa kosama u rukama. Oštre kose su bljeskale na suncu, a sječiva se gubila u dnevnoj jari; užurbano, zakrvavljenih očiju, preskakali su ogradu, trčeći prema njemu. R. je shvatio o čemu je riječ, okrenuo se i grozničavo dohvatio najbliži kolac. Ni sam se ne sjeća kako ga je izvukao iz suhe zemlje. Rođaci su ga napali, kolac je udarao o britke kose, čuo se tup udarac kolca, a onda zveket oštarih kosa... R. se borio i udarao. Nije imao vremena da misli, pa se nije sjećao ničega kasnije. Njegova borba je trajala nekoliko minuta. Tupo udaranje, zveket kosa i tišina su se ispreplele u strašnu jeku. Rođaci su napadali, a R. je uzvraćao; vrijeme nije prolazilo, sve se pretvorilo u borbu za goli život. Vidio je rođačka, od bijesa deformisana lica, odbijao je njihove nasrtaje, borio se – znao je da mora – sjetio se četvoro maloljetne djece, koja su ga čekala kući. Nije smio da ih ostavi, nije imao prava na to. Snaga je nadolazila, nije znao kako, ali se nosio sa trojicom razbješnelih ljudi, furiozno, strašno. Dobio je bitku za život.

Adrenalinski šok, nepoznata snaga ili Božja volja, spasile su toga dana

R. umoran i iznuren, sav u krvi, koja se sasušila na desnoj sljepoočnici, razgovarao je kasnije sa komšijom. Strahovita borba je završena. Kasnije, poslije svega, R. nikada nije pričao o tome, ne zato što nije imao hrabrosti, već zbog toga što je htio da poštedi od te užasne priče svoju maloljetnu djecu, koja nisu bila spremna za surovu realnost. Nije htio da ih plaši tegobom življenja i trpljenja u selu ispod Planine, gdje i dandanas, u julske dane, vreli vjetar dodiruje polomljeno kolje na seoskom mezarju, gdje je R., konačno, našao svoj mir, daleko od svih, svetački... Inicijacija je završena, krug nije, čeka...

Čeka druge životne priče i istine koje će se skončati baš ovdje, gdje svi jednom moramo krenuti, a ne želimo.

“Ja sam vaša tišina, ovdje vas napuštam, odlazim u susret nekim novim pričama i usamljenicima, dok trajem i dok traje vrijeme. Moje je tek počelo, jer, na početku bijaše tišina i ništa osim nje...”